

A HID — falun

Az 1935-36-os években kezdett a HID olvasott lap lenni a falusi dolgozók között. Történelmi idők voltak ezek, a spanyol polgárháború végnapjai, a fasiszmus erősödésének ideje és a második világháború kezdetének előestéje.

Abban az időben több akadálya volt a HID falusi olvasótáborra szélesedésének. Az első ok volt a falu bizalmatlansága, amellyel minden folyóiratot fogadtak, mivel a kiéleződött osztályellentétek forradalmibb állásfoglalást vártak, mint amelyet egy folyóirat abban az időben ki tudott fejteni a fennálló sajtótörvény és a reakció brutális reagálása miatt a legkisebb haladó megmozdulás ellen is.

A másik nehézség volt az akkor dúló gazdasági válság, amely különösen a földmunkásság életszínvonalát mélyen az emberi életszínvonal alá süllyesztette. A napszám 8—10 dinár körül mozgott és még így is kevés munkaalkalom volt. Ilyen körülmények között nagy áldozat volt három dinárt adni a HID egy százáért vagy öt dinárt a kettősszázáért. A földmunkások akkoriban rendszerint természetben kapták fizetésüket s egy mázsa búza ára 96 dinár volt, egy mázsa kukoricáé pedig 42 dinár.

Ilyen körülmények között nagyon nehéz volt a HID terjesztése falun, de a HID bátor kiállása a fasiszmus, a háborús uszítók ellen, és a szerkesztőbizottság irányvonala a falusi dolgozók problémáinak tárgyalása felé, megteremtette az olvasótáborra a falvakban is.

Kik voltak a HID olvasói abban az időben a falun? Az olvasók zöme a földmunkások közül került ki. Volt azonban pár iparos és itt-ott egy haladóbb érzelmű értelmiségi is. A legaktívabb terjesztői pedig az URSz szakszervezeti csoportok és a szakszervezet leghaladóbb tagjai, akik nem a pár para százalékért, hanem politikai meggyőződésből terjesztették. Sokszor megtörtént, hogy a terjesztő a neki járó százalékból ingyen adta a HID-at a munka nélkül maradt elvtársaknak. Ritka szép példája volt ez az osztályöntudatnak, amit most a húszéves évforduló alkalmával meg kell említeni.

Sok HID-terjesztő találkozott 1941-ben a szabadkai „sárga ház”-ban. A moravicai terjesztőt, Szabó Dánielt itt kínózták halálra a megszállók pribékjei. A falusi tudósítók és az olvasók nagyrésze is végigjárta a „sárga ház” borzalmaikat, a közelebbi munkatársak jórésze a fasiszmus áldozata lett.

Moravicán 1938-ban az olvasók száma száz körül mozgott, de a többi magyarlakta faluban is megnőtt az olvasók száma. Ebben az időben (a régi marxista könyvek mellett) a HID volt az egyedüli sajtótermék magyar nyelven, amit érdemes volt elolvasni. (Akkor kezdtek a falura érkezni a Csehszlovákiában magyar nyelven kiadott haladó könyvek, de áruk miatt csak kevesen vásárolhatták őket.) Szerettük is a HID-at, minden betűjét elolvastuk; szerettük benne még az üresen maradt helyeket is, amelyek a cenzúra miatt maradtak fehéren.

Olvastuk minden sorát és a sorok között is, különösen a külpolitikára vonatkozó részt, amely — szerintem — nagyon helyesen értékelte a világpolitikai helyzetet és figyelmeztette az olvasókat a fasiszmus előretörésének veszélyére és a későbbi második világháború ellen foglalt állást.

Olvásás után továbbadtuk azoknak, akik nem tudták megvenni anyagi körülményeik miatt és — mondhatjuk — többen olvasták, mint amennyit a papír kibirt, mert sokszor került vissza rongyosan, májdnem használhatatlanul, de — azt híszem — így teljesítette legjobban küldetését.

Téli estéken vagy vasárnap délutánonként a vizesfalú, feltámasztott gerendájú szakszervezeti helyiségben felolvasásokat tartottunk a HID-ból. Ezek a felolvasásokon mindig sok volt a hallgató és a gyalult fapadokon ülve figyelmesen hallgatták a felolvasást s az egyszerű, tanulatlan emberek megértették a HID törekvését és magukévá tették állásfoglalását. Az itthallott dolgok képezték ezután a beszéd tárgyát a szakszervezeten kívül, munkaközben is. Sok vigaszt, reményt adtak a HID-ban megjelent írások az agyonsanyargatott falusi dolgozóknak. Nekem

különösen emlékezetemben maradt az első szám bevezetője, a falukutató évfordulójára írt írás, Gábor Andor „Rossz napokra” című verse és Karl Ossietzky halálával kapcsolatos megemlékezés.

A HID igyekezett szoros kapcsolatot teremteni az olvasókkal, és a véleménykutató szelvények megjelentetése nagyban hozzájárult ennek a kapcsolatnak a kiépítéséhez. Ebben az időben szaporodott a falusi levelezők száma. Én is akkor kezdtem írogatni a HID-nak pár rövid jelentést a moravicai földmunkások életéből, és pár verset. A HID szerkesztősége talán ezért úgy levelezett velem, mint a lap munkatársával és további munkára buzdított.

A HID falusi olvasóinak szaporodását az akkori hatóságok sem nézték tétlenül. Megszerezték az előfizetők névsorát. Bár egyelőre semmit sem tettek ellenük, mégis a feketelistára kerültek mint politikailag gyanús személyek. Az alábbi eset is nagyon szépen mutatja, hogyan nézett a hatóság a HID-ra. 1940 decemberében, amikor az URSZ szakszervezetet betiltották, Moravicán is leltár szerint átvették a szakszervezet vagyonát és könyvtárát. Mikor a könyvtár átvételére került a sor, az elkobzást vezető hivatalnok meglátta a HID megőrzött példányait, pontosan idézett pár jelentősebb írást a HID-ból és így szólt: „Nem elég vörös ez a HID, majd mi vörösebbre csináljuk, ha meggyújtjuk!” És az összes könyvek közül csak a HID számait vitték el, a többi könyvek ottmaradtak a lepecsételt szekrényben.

Papp Pál, néphős, a JKP KB-nak tagja, a HID munkatársa, 1941-ben esett el
(B. Szabó Gy. rajza)

Voltak a HID-nak más ellenségei is, akik szerették volna eltéríteni a megkezdett útról, és a szocialista utat törő HID-ból a faji kiállítás lapját szerették volna megteremteni. Fenyegető leveleket irkáltak a szerkesztőségnek, és az előfizetőket is igyekeztek meggyőzni, hogy mondják le az előfizetést. Különösen a fasizmus hódítása kezdetén gyalázták a lapot, ahol csak tehették. Nem mondhatjuk, hogy minden eredmény nélkül, mert voltak, akik lemondták a lapot, de az olvasók nagy része kitartott a lap mellett egészen annak betiltásáig, sőt még anyagilag is támogatták. Erről beszélnek a régi HID-ak hátlapján az 5—10 dináros adományokat nyugtlázó elismervények. Ezeket a dolgozók adták a lap megsegítésére, nehezen megkeresett dinárjaikból.

Most, a HID húsz év alatt kiadott számaiban lapozgatva, találunk olyan írásokat, amelyeket a történelem másképpen igazolt, mint ahogy akkor a lap körül csoportosulók látták és hitték. Sok olyan cikket is találunk, amelyek fejlődésünk mai fokán nem jelentenek haladó írást, sok illúziót taposott el azóta az idő, a valóság, de azért úgy kell tekintenünk az akkori HID-ra is mint a ma úttörőjére, amely hatáson járult hozzá a magyarnyelvű dolgozók helyes világnézetének kialakulásához.

Zsáki József

Schwab Miklós, a HID munkatársa, a fasizták 1941-ben kivégezték

(B. Szabó Gy. rajza)